

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

THE MAIN APPROACHES TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN EUROPEAN COUNTRIES IN THE PROCESS OF TEACHING PRACTICE

У статті здійснено порівняльний аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в європейських країнах, зокрема у Швеції та Великій Британії, у процесі педагогічної практики. Висвітлено погляди вітчизняних і зарубіжних науковців на проблему підготовки вчителів початкової школи. Розглянуто теоретичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики в досліджуваних країнах. Виявлено, що зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи відображає вимоги суспільства, які полягають у формуванні високого рівня готовності майбутнього професіонала до ефективної праці на робочому місці. Визначено перспективи використання прогресивних ідей, досвіду означених країн для змістового наповнення навчальних програм підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики в Україні.

Ключові слова: педагогічна практика, майбутній учитель початкової школи, професійна підготовка, Швеція, Велика Британія, Україна.

В статье осуществлен сравнительный анализ особенностей профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в европейских странах, в частности в Швеции и Великобритании, в процессе педагогической практики. Освещены взгляды отечественных и зарубежных ученых на проблему подготовки учителей начальной школы. Рассмотрены теоретические аспекты подготовки будущих учителей начальной школы в процессе педагогической практики в исследуемых странах. Выявлено, что зарубежный опыт профес-

сиональной подготовки будущих учителей начальной школы отражает требования общества, заключающиеся в формировании высокого уровня готовности будущего специалиста к эффективному труду на рабочем месте. Определены перспективы использования прогрессивных идей, опыта указанных стран для содержательного наполнения учебных программ подготовки будущих учителей начальной школы в процессе педагогической практики в Украине.

Ключевые слова: педагогическая практика, будущий учитель начальной школы, профессиональная подготовка, Швеция, Великобритания, Украина.

The article provides a comparative analysis of the features of professional training of future primary school teachers in European countries, particularly in Sweden and the United Kingdom, in the process of teaching practice. The views of domestic and foreign scientists on the problem of training primary school teachers are highlighted. The theoretical aspects of the training of future primary school teachers in the process of teaching practice in the countries studied are considered. It is revealed that the foreign experience of professional training of future primary school teachers reflects the requirements of society, which consists in forming a high level of readiness of the future specialist for effective work in the workplace. The prospects for the use of progressive ideas, the experience of these countries for the content of the curriculum for the preparation of future primary school teachers in the process of teaching practice in Ukraine are determined.

Key words: pedagogical practice, future elementary school teacher, vocational training, Sweden, UK, Ukraine.

УДК 378.147.091.33-027.22:373.3.011.3-051(4)

Діхнич К.В.,
аспірант кафедри
української мови і літератури
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка,
учитель початкових класів
КУ «Сумська ЗОШ № 23»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Професійна підготовка майбутнього учителя в європейському освітньому просторі відповідає стандартам професійних компетентностей XXI століття. Як зазначено в Педагогічний Конституції Європи, формування означених компетентностей має на меті здійснення необхідних організаційних, змістових і методичних трансформацій, складником яких є педагогічна практика, що є джерелом освоєння соціального й педагогічного досвіду, критерієм істини педагогічного процесу. Тому вважаємо, що одним із важливих завдань вищої школи є формування в майбутніх учителів не лише теоретичних знань, а й здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних професійних ситуаціях. Зазначені вище вимоги можна реалізувати лише за умови вдоско-

налення педагогічної практики як важливого складника підготовки майбутніх фахівців.

Педагогічна практика в школі в рамках професійної підготовки володіє великим потенціалом для формування майбутнього вчителя, забезпечує з'єднання теоретичного навчання з практичною роботою в школі. Під час проходження практики студенти інтенсифікуються процес самоосвіти й самовиховання, підвищується рівень професійної підготовленості. Саме в процесі педагогічної практики відбувається найбільш інтенсивний розвиток особистісних якостей студентів, виявляється критичне й осмислене ставлення до дисциплін, що вивчаються, до майбутньої професії загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зазначимо, що в документах провідних міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, Ради Європи, Євро-

пейської Комісії тощо) приділяється велика увага потенціалу вчителя як конкурентоспроможного носія актуальних знань і загальнолюдських цінностей, а вчитель XXI століття проголошений носієм суспільних змін. Зокрема, сучасні програмні документи України (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепція «Нова українська школа» (2017 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.) спрямовані на розвиток професійної самосвідомості, формування теоретичного та особистісно-мотиваційного складників професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Питаннями модернізації професійної освіти й аналізу зарубіжного досвіду приділяли увагу видатні науковці, серед них – В. Афанасьєв, В. Андрищенко, О. Коберник, А. Сбруєва, В. Сидоренко, О. Семенов, В. Шешенко, Д. Тхоржевський, Н. Абашкіна, Л. Пуховська, Дж. Гудлед, І. Зязюн, А. Лігоцький, Л. Хомич, С. Сисоєва та ін.

Мета статті – порівняти основні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи європейських країн, зокрема Швеції й Великої Британії, у процесі педагогічної практики задля творчого використання прогресивного досвіду означених країн у досліджуваній сфері в Україні.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення якості педагогічної освіти є важливим завданням для країн зарубіжжя. Загалом педагогічна практика забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх учителів з їхньою практичною діяльністю в навчальних закладах, сприяє формуванню творчого ставлення майбутнього фахівця до педагогічної діяльності, визначає ступінь його професійної придатності й рівень педагогічної спрямованості.

У 1996 році в рамках ЮНЕСКО проведена Міжнародна конференція «Зміцнення ролі вчителів у стрімкозмінному світі», на якій порушувалося питання розвитку й модернізації системи підготовки вчителів. У матеріалах конференції зазначалося, що основною метою професійної підготовки є становлення вчителя, який зможе задовольнити потребу сучасного суспільства й буде спроможний: 1) озброїти учнів високим рівнем знань із письма та рахування (literacy and numeracy); 2) сприяти передачі учням знань і традицій; 3) розвивати здатність учнів до адаптації в сучасному стрімкозмінному суспільстві; 4) стати прикладом для учнів; 5) розвивати партнерські зв'язки з батьками; 6) нести відповідальність за фізичне здоров'я учнів [7].

Міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО, Рада Європи, Освітній інтернаціонал (Education International), здійснюють суттєві зусилля щодо поширення продуктивного досвіду професійної підготовки вчителів у всьому світі. У дослідженні ми здійснимо порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Швеції, Великої Британії та України в процесі педагогічної практики за такими критеріями: *місце педагогічної*

практики в системі професійної підготовки, наявність і тривалість стажування, зміст і функції педагогічної практики.

Педагогічна підготовка вчителя в закладах Швеції – це складна динамічна система, зміст і форми якої спрямовані на інтеграцію педагогічних, психологічних, предметних знань, розвиток професійних умінь і навичок, формування національної свідомості, гуманістичного ставлення до навколишнього світу в майбутнього вчителя [1].

І. Карлгрен, провідний шведський науковець у галузі підготовки вчителів, наголошує на необхідності інтеграції педагогічних знань, при цьому педагогіка як наука має бути практичною й навчити майбутнього вчителя бути педагогом-професіоналом [8].

Аналіз шведських науково-педагогічних джерел дає змогу констатувати, що невід'ємним складником фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних закладах вищої освіти Швеції є практична підготовка, яка здійснюється у спеціально відібраних партнерських школах.

У документах Агенції з вищої освіти Швеції щодо педагогічної практики в системі професійної підготовки вчителя сформульовано загальні напрями її змісту, які включають таке: 1) вивчення особистості дитини та дитячого колективу різних вікових груп; 2) самостійне проведення уроків з предметів спеціалізації; 3) оцінювання результатів досягнень учнів у навчанні; 4) відповідальність за співпрацю з учнями в класі (функції класного наставника); 5) організацію позакласної та соціальної роботи; 6) роботу з батьками; 7) участь у системі шкільного самоврядування; 8) планування та самоаналіз власної педагогічної діяльності [8].

У Швеції через надзвичайно велику децентралізацію шкільної системи коледжі мають розвивати власні контакти зі школами для організації педагогічної практики. Шведські програми професійної підготовки вчителів включають велику кількість годин навчальної практики у школах упродовж усього періоду навчання. Уже через місяць після початку навчання планується тиждень практики у школі, що є своєрідним «пізнанням шкільного життя». Практикантам пропонується здійснити «етнографічне спостереження» щодо взаємодії в класі, на шкільному подвір'ї, а також взаємодії між учителями та іншим персоналом. Разом із тим особлива увага звертається на формування в студентів уміння вчитися, що забезпечує успішність їхнього професійного й особистісного розвитку: вміти висловлювати свою думку та дискутувати в групі, читати й аналізувати тексти, а також записувати свої спостереження тощо.

На першому році навчання студенти проходять *пропедевтичну практику*, під час якої ознайомлюються з навчально-матеріальною базою школи; специфікою контингенту учнів; шкільною документацією (посадовою інструкцією, навчальними планами й річним планом школи, класним журналом і його веденням, особовими справами учнів); виконують

нескладні доручення вчителів школи; пишуть есе з проблем навчання під час проходження педагогічної практики.

Навчальну практику проходять на другому курсі, де студенти відвідують уроки вчителів-наставників; проводять психолого-діагностичні дослідження з метою вивчення індивідуально-вікових особливостей учнів і причин їх неуспішності; надають допомогу вчителям школи; проводять просвітницьку роботу серед батьків та учнів; відвідують та аналізують уроки, які проводять інші студенти; висувають власні пропозиції щодо покращення результатів власної професійної діяльності; визначають тему дипломного дослідження.

Третій рік навчання – це *навчальна практика в межах технологічного рівня*. Така практика передбачає самостійне планування власної професійної педагогічної діяльності; самостійне розроблення та проведення занять із фахової дисципліни; здійснення корекційної роботи з учнями, які не встигають у навчанні, з метою підвищення їхньої успішності; аналіз власної діяльності з метою її покращення; дозвілля з учнями під час перерви й у позаурочний час; активну участь у педагогічних нарадах, семінарах, дискусіях; написання теоретичного розділу дипломної роботи.

Метою *комплексної навчально-виховної педагогічної практики* на четвертому курсі професійної підготовки майбутнього вчителя є опанування розвивальними технологіями навчально-виховної діяльності, а саме: сприяти виробленню в студентів умінь і навичок моделювати і проводити традиційні уроки, різні види позакласної роботи з використанням інтерактивних технологій; здійснювати повний аналіз уроку; виховувати потребу систематично поповнювати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці, брати участь у методичній роботі, виконувати психолого-педагогічні спостереження за учнями; здійснювати експериментальне дослідження з проблем наукової роботи [3].

Завершується професійна підготовка майбутнього вчителя написанням дипломної роботи. Студенти виконують дипломну роботу на базі партнерських шкіл, у якій використовують весь зібраний протягом чотирьох років практик матеріал. Викладачі університетів і вчителі партнерських шкіл можуть використовувати їхні рекомендації для вдосконалення технології навчання учнів.

Аналіз літературних джерел і сайтів партнерських шкіл університетів дає змогу виокремити такі функції практичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у Швеції в оволодінні ним професійними компетентностями: закріплення знань з педагогіки та психології як основи майбутньої професії; поглиблення розуміння особливостей реалізації в практичній діяльності концептуальних понять викладання й навчання; осмислення фундаментальної функції вчителя в сучасному суспільстві; подальший

розвиток універсальних цінностей; розвиток навичок у сфері педагогіки партнерства; здатність застосовувати інформаційні й комунікативні технології на практиці в адекватному обсязі.

Структура професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії має двоступеневий характер, тобто передбачає отримання статусу кваліфікованого вчителя в процесі професійної адаптації після завершення першого, академічного, етапу, що являє собою навчання в педагогічному коледжі. З метою адаптації молодий спеціаліст повинен пропрацювати один рік у школі під керівництвом досвідченого вчителя.

У британській системі підготовки вчителів початкової школи існує дві форми педагогічної практики: традиційна (довгострокова з відривом від занять у коледжі) і серійна (короткострокова без відриву від занять, може тривати півдня, день, тиждень). Педагогічна практика передбачає таке: відвідування різних типів шкіл з метою вивчення особливостей навчально-виховного процесу, перегляд та аналіз показових уроків, мікрОВикладання, самостійне проведення навчальних занять. Під час педагогічної практики основна увага студентів спрямована на оволодіння методами планування, організації та управління педагогічним процесом, а також на самореалізацію. Педагогічна практика забезпечує освоєння студентами передового педагогічного досвіду [6, с. 94]

Педагогічна практика починається вже на першому курсі, і за цей період студенти повинні відвідати школу 10 разів, проводячи з дітьми по півдня під час кожного відвідування. На другому курсі вони проводять у школі 10 повних днів. Ці візити обговорюються під час лекцій, отриманий досвід закріплюється написанням письмових робіт [2, с. 89].

Коли розпочинається V семестр, обов'язково планується педагогічна практика за місцем проживання студента (*home-based experience*), яка триває два тижні. Під час *home-based experience* студенти виконують обов'язки помічників учителів. Цей вид практики має на меті створення ситуацій, у яких студенти мають можливість проявити себе як викладачі та класні керівники.

Цікавим є довшівський період підготовки вчителів, що ґрунтується на методичній системі В. Тейлора. Протягом останніх двох років навчання в школі майбутні випускники проходять 4-тижневу педагогічну практику під керівництвом досвідченого педагога. Випускникам школи, які вирішили вступати до педагогічного закладу, видається характеристика з оцінкою за педагогічну практику. Це і є початковим етапом формування готовності майбутніх учителів до ефективної педагогічної діяльності [9].

Аналіз сучасного стану й тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у Великій Британії дає змогу окреслити такі функції педагогічної практики: впровадження нових

педагогічних технологій; відхід від суто репродуктивної форми навчання; врахування неповторної індивідуальності учасників навчально-виховного процесу (їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних і духовних особливостей); вироблення необхідних педагогічних умінь і навичок; становлення професійної майстерності вчителя в контексті нового осмислення.

Структурно-логічний аналіз особливостей організації та змісту практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи Швеції та Великої Британії дав змогу здійснити порівняльний аналіз досліджуваного педагогічного явища аналогічною з практикою, наявною в українських вишах (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики Швеції, Великої Британії, України

Назва країни	Початок проходження педагогічної практики	Наявність і тривалість стажування	Зміст проходження практики	Функції педагогічної практики
Швеція	Перший рік навчання	відсутнє стажування	Практична підготовка має на меті процес вивчення особистості дитини та дитячого колективу різних вікових категорій; самостійне проведення уроків з предметів спеціалізації; оцінювання результатів досягнень учнів у навчанні; відповідальність за співпрацю з учнями в класі; організацію позакласної та соціальної роботи; роботу з батьками; участь у системі шкільного самоврядування; планування та самоаналіз власної педагогічної діяльності [8].	- закріплення знань із педагогіки та психології як основи майбутньої професії; - поглиблення розуміння особливостей реалізації в практичній діяльності концептуальних понять викладання й навчання; - осмислення фундаментальної функції вчителя в сучасному суспільстві; подальший розвиток універсальних цінностей; - здатність застосовувати інформаційні й комунікативні технології на практиці в адекватному обсязі.
Велика Британія	Перший рік навчання	1 рік стажування під керівництвом досвідченого вчителя	Практична підготовка має на меті відвідування різних шкіл з метою вивчення особливостей навчально-виховного процесу, перегляд та аналіз показових уроків, мікровикладання, самостійне проведення навчальних занять. Під час педагогічної практики основна увага студентів спрямована на оволодіння методами планування, організації та управління педагогічним процесом, а також на самореалізацію. Педагогічна практика забезпечує освоєння студентами передового педагогічного досвіду.	- упровадження нових педагогічних технологій; - відхід від суто репродуктивної форми навчання; - освітня система спрямована на врахування неповторної індивідуальності учасників навчально-виховного процесу; - вироблення студентами, майбутніми вчителями, необхідних педагогічних умінь і навичок; - становлення професійної майстерності вчителя в контексті нового осмислення.
Україна	Перший рік навчання	Немає стажування	Практична підготовка має на меті активізувати теоретичні знання на основі практичного навчання; формування в майбутніх учителів початкової школи вмій і навичок практичної діяльності в навчально-виховних закладах; розвиток професійних умінь і навичок; оволодіння сучасними методами й формами педагогічної діяльності, новими високоідейними формами навчання; формування дослідницького підходу до педагогічної діяльності [4].	ідентифікація з професійною діяльністю вчителя; - актуалізація та поглиблення теоретичних знань студентів, формування їхніх педагогічних умінь і навичок, розвиток педагогічного мислення, творчої активності; - актуалізація педагогічної освіти, яка є самостійним, важливим джерелом; - формування педагогічної свідомості.

Отже, можна стверджувати, що зміст і структура педагогічної практики в кожній із розглянутих країн визначаються системою ключових професійних компетентностей, що враховують сучасні тенденції розвитку науки, техніки й технології освіти, забезпечують формування кваліфікованого вчителя щодо викладання предметів.

Висновки. Зважаючи на вищезазначене, можна зробити висновок, що зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики відображає вимоги суспільства до змісту ефективної педагогічної праці професійного фахівця.

Результати порівняльного аналізу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики Швеції, Великої Британії та України дають змогу сформулювати такі рекомендації:

– на національному рівні: звернути увагу на зміни в законодавстві. У пункті 2.5 (розширення практичної підготовки, присвоєння професійної кваліфікації педагогічного працівника) Концепції розвитку педагогічної освіти (Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 липня 2018 р. № 776) чітко сказано, що обов'язковим складником освітнього процесу підготовки здобувача вищої або фахової передвищої освіти до педагогічної професії є безперервна педагогічна практика;

– на інституційному рівні: вважаємо, що вивчення європейського, зокрема шведського й британського, досвіду професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики дає змогу виокремити позитивні особливості, ключові ідеї, які можна творчо використати для оновлення української системи практичної підготовки майбутніх фахівців, а саме: урізноманітнення організаційних форм і методів професійної підготовки; розроблення індивідуального курсу професійної підготовки; збільшення обсягів педагогічної практики; подальший розвиток науково-методичного супроводу випускників педагогічного закладу вищої освіти; формування

готовності до професійної мобільності; створення умов для стажування за кордоном.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у спрямуванні на дослідження змістового наповнення навчальних програм підготовки майбутніх учителів початкової школи в процесі педагогічної практики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Linde Goran. The Meaning of a Teacher Education Reform: national story – telling and global trend in Sweden. *European Journal of Teacher Education*. 2003. № 1. Vol. 26. P. 109–122.
2. Primary BEd programme handbook. Bedford: De Montfort University Press, 2005. 120 p.
3. The Training of Teachers of a Foreign Language: Developments in Europe / A Report to the European Commission Directorate General for Education and Culture/ revised report / Michael Kelly, Michael Grenfell, Angella Gallagher Brett, Diana Jones, Laurence Richard, Amanda Hilmarsson-Dunn. URL: http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/doc493_en.pdf.
4. Діхнич К. Педагогічна практика майбутніх учителів початкової школи в умовах реалізації концепції нової української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Київ, 2018. С. 32–43.
5. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: учебное пособие для пед. учеб. заведений / под ред. А.И. Пискунова. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Сфера, 2001. 512 с.
6. Поліщук Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи в Англії в умовах євроінтеграції: навчально-методичний посібник. Житомир: ЖДУ, 2010. 121 с.
7. Укрепление роли учителей в меняющемся мире: проблемы, перспективы и приоритеты: материалы Международной конференции по образованию. Сорок пятая сессия / Международный центр конференций. Женева, 1996. 35 с.
8. Шведська національна агенція вищої освіти Hogskoleverket (Swedish National Agency for Higher Education). URL: www.hsv.se.
9. Яцишин Н.П. Професійно-педагогічна підготовка вчителів у Великій Британії (90-ті роки XX ст.): дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01. Луцьк, 1998. 216 с.